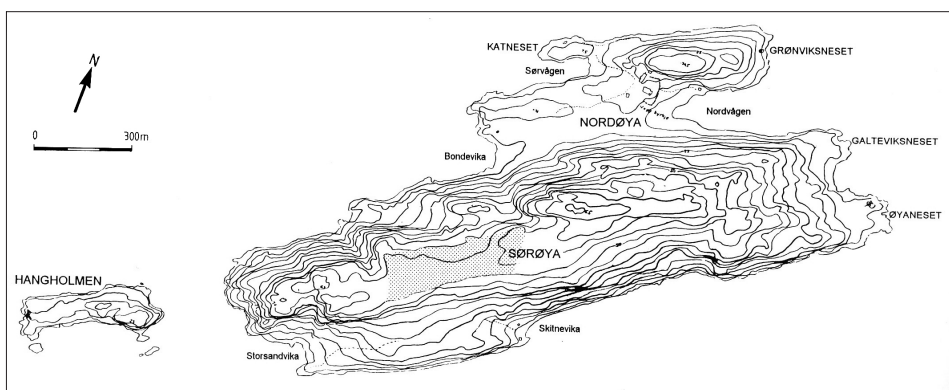

Kjøpstedet på Veøya i Romsdal

Veøya ligger midt i det gamle Raumsdalafylket. Øya er om lag 1,1 km² i utstrekning og har ingen vannressurser i form av tjern eller bekker (Fig. 1). Nordøya er relativt flat med lett kupert partier. Sørøyas høyeste punkt er 76 moh. Mens grønne enger og løvskog preger Nordøya, er Sørøya bevoakt av furuskog og plantet sitkagran. For 10 350 år siden stod havet 70 m over nåværende nivå. For om lag 3 300 år siden besto området som ble til Veøy av én stor og to små øyer, og 1000 BP sto havet 2,55 m over dagens havnivå (Svendsen og Mangerud 1987:115; Solli 1996:51). Over en periode på 12 måneder i årene 1989–1992 foretok jeg registreringer og utgravninger i forbindelse med mitt doktorgradsprosjekt (se Solli 1996 og 1999).

Figur 1. Veøya. Det skraverte partiet på Sørøya kalles «Kirkegårdene». Tegning Brit Solli.

Første gang Veøya nevnes i en skriftlig kilde er i Magnus Erlingssons saga (kap. 5–7). I 1161 skal Håkon Herdebrei ha blitt tatt til konge, og sagaen forteller at våren 1162 hadde kong Håkon og hans menn oppholdt seg noen netter på kjøpstedet (á kaupboenum) på Veøya. Håkon skulle samle folk og skip her. Etter noen dager seilte kongen og hans flokk sørvestover. Da kongen og hans menn drev med våpenlek i en ikke navngitt uthavn ved munningen av Romsdalsfjorden, kom to karer roende med et illevarslende bud: Erling Skakke seilte nordover med 20 skip og var så nær at «–nå vil dere snart få se seilene deres». Alle sprang i skipene og satte kursen mot Veøya. Snorre forteller at Håkon ventet seg mye hjelp av bymennene (býjarmonnum). Det kom til kamp «rett ut for øya Sekken». Den unge kongen fikk banesår i dette slaget.

Oppkomsten av et kjøpsted på Veøya har hovedsaklig vært forklart med følgende faktorer: Sentral beliggenhet i fjordsystemet, gode naturhavner og førkristen kult (Schnitler 1768 [1974]:44 ff; Schøning 1778[1979]:133 ff; Kraft 1832:187; Fylling 1875:20 ff; Bendixen 1878:134 ff; Olafsen 1926:336; Herteig 1954:74 f; Vik 1959; Bergsvik 2003; 2004). Øyas navn, Veøya – den hellige øya – har vært fremholdt som et bevis for at øya har vært et kultsted i førkristen tid (for en annen argumentasjon, se Solli 1996:183–207).

Fossil åkermark og forhistoriske fornminner på Veøya

På Sørøya i et område som kalles «Kirkegårdene» (Fig. 1), registrerte og karterte jeg i 1989–1990 kraftige åkerreiner, 69 røyser, av disse er 15 antatt å være gravrøyser. Resten er trolig rydningsrøyser. Asbjørn Herteig (1954) observerte også åkerreinene. Han tolket sporene etter åkerbruk og navnet «Kirkegårdene» dit hen at området hadde vært «Kirkens gård», altså dyrkningsjord og beite, i middelalderen. I 1990 sjaktet jeg flere steder i åkerreinene og de viste seg å være opp til 2 m dype. I bunnen var det tydelige lag av trekull. I utgangspunktet forventet også jeg at åkerreinene daterte seg til sen vikingtid eller til middelalderen. C14-dateringer av trekullag i bunnen av åkerreinene viste imidlertid at dyrkingen på Sørøya må ha blitt tatt opp omtrent i perioden 1900 til 1500 f.Kr. (Solli 1996:87–97).

I tillegg til sjaktene gjennom åkerreinene snittet jeg i ei gravrøys og innenfor en oval steinkrets. Her ble trekull datert til eldre jernalder, og dette viser at det trolig har vært en form for aktivitet oppe på Sørøya fra bronsealderen og gjennom jernalderen. Om denne aktiviteten har dreid seg om åkerbruk gjennom hele denne perioden, kan jeg ikke si noe sikkert om ut fra de punktvis undersøkelsene som ble foretatt. Pollenanalyser av materiale fra to grunne myrer antyder at det på den østlige delen av Sørøya har vært menneskelig aktivitet fra før år 1100 f.Kr. og frem til år 700 e.Kr., men fra denne perioden finnes ikke noen spor etter jordbruk, kun trekullpartikler. På den vestre delen av Sørøya var det jordbruk og beiting av husdyr i et åpent landskap, spesielt intensivt i perioden 850–1150 e.Kr. Omkring år 1350 forsvinner alle jordbruksindikatorer og antydning til beitende dyr opptre ikke før ca. år 1500. På den østlige delen av Sørøya kan det spores beiteaktivitet i en furuskog som gradvis ble tettere i perioden 1500–1850 (Høeg 1996).

Det klareste sammenfall mellom pollenanalysen og de arkeologiske resultatene er når det gjelder tidspunktet for dyrkingens opphør på Sørøya. På plataet finnes en del forsenkninger som lokalt er tolket som nedsunkne kister (derav den folkelige tolkningen av navnet «Kirkegårdene»). Disse forsenkingene er imidlertid ikke spor etter begravelser, men er såkalte *kullgroper* (omkring 0,15–0,3 m dype med et tverrmål på 1–2 m). Trekullproduksjon foregikk ikke midt i åkeren, og hvis det ble pløyd etter at det hadde vært brent trekull ville restene etter trekullbrenning blitt pløyd bort. Kullgropene som finnes på Sørøya er altså spor etter en aktivitet som pågikk *etter* at åkerbruket hadde opphørt. Dateringene av fem kullgroper ligger i C14-intervallet mellom 1290–1445 AD, med tyngepunkt på 1300-tallet (se Solli 1996:99–101). Åkerbruket på Sørøya må ha opphørt seinest i løpet av 1300-tallet. Pollenanalysen antyder at det mest intensive åkerbruket tok slutt allerede rundt 1150. I løpet av de neste 150 år ville området igjen bli skogbevokst. Det er imidlertid meget sannsynlig at Sørøya, var en del av kjøpstedets takmark (se nedenfor) og ble brukt til beite.

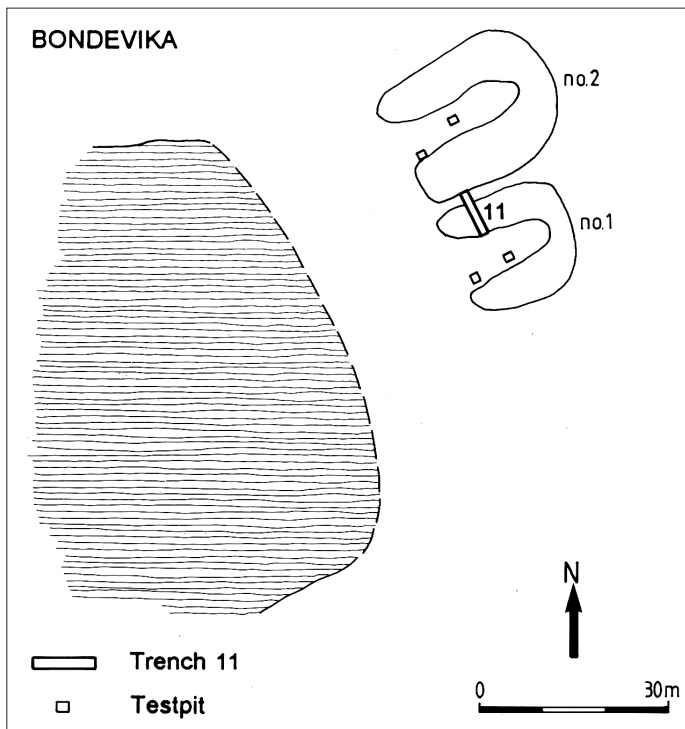
I Storsandvika helt i sørvest på øya ligger en samling på åtte sikre gravrøyser. Den største ligger meget nær dagens flomål. Røysas nedre kant ble nivellert til å ligge 3,08 m over dagens høyeste

flomål. Siden landet har hevet seg med ca. 2,5 m i løpet av de siste 1000 år, lå røysa enda nærmere flomålet da den ble reist. Røysa kan ikke ha vært anlagt i eldre jernalder fordi sjøen den gang sto for høyt. Det er hevet over enhver tvil at denne røysa faktisk må ha blitt bygget helt i slutten av yngre jernalder, sannsynligvis i første halvdel av 900-tallet. Og når det gjelder Veøya finnes det gode holdepunkter for at geologenes beregninger for en strandlinje ca. 2,5 m over dagens rundt år 1000 e.Kr. må være meget nær det korrekte (mer om dette seinere).

Det finnes også rester etter en gravrøys helt vest på Hangholmen. Ved Galtevika øst på øya er det to gravrøysar. Røysene er lokalisert nærmere 10 m-koten enn 5 m-koten. Antar man at de skulle ligge nær strandlinjen for slik å bli bedre sett fra sjøen, er det trolig at røysene stammer fra bronsealderen. Datering av den fossile åkermarka og de forhistoriske fornminnene viser at det har vært bosetning på Veøya helt siden yngre steinalder.

Leidangsnaust i Bondevika?

I Bondevika (Fig. 2) ligger rester etter to store naust. Jordvollene som støttet opp naustveggene er godt synlige. Helt nordøst på Veøya, i Grønsvika, er det også spor etter et naust eller båtoppthalingsplass. Fronten på nausttuftene i Bondevika ble sommeren 1991 nivellert til å ligge 2,68 m over dagens flomål. Strandlinjen foran nausttuftene domineres av store og mindre steiner, slik at det ikke var lett å fastslå en entydig grense for flomålet. For om lag 1000 BP lå altså strandlinjen ca. 2,55 m over nåværende strandlinje. Hvis geologenes beregninger var korrekte, så var det i utgangspunktet rimelig å anta at naustene i Bondevika ble bygget ikke så svært mye tidligere enn omkring år 1000. For å kunne avkrefte eller finne bekreftende indier på denne antagelsen ble det gravet en sjakt gjennom den minste tufta (nr. 1) i Bondevika. Hvis

Figur 2. Nausttuftene i Bondevika. Tegning Brit Solli.

dateringene avvek svært mye fra hva som var rimelig å anta ut fra strandlinjekronologien som var beregnet for Veøya, burde denne korrigeres. Dette ville også få konsekvenser for forståelsen av når den siste gravrøysa i Storsandvika kunne ha vært reist.

I sjakten fremkom en tydelig stripe med trekull. Måten naustene ble bygget på var sannsynligvis som følger: Først ble området sviryddet i en kontrollert brann, så gravet man ut en flate og kastet overskuddsmassen ut til hver side. Slik ble trekullaget som var rester etter brannen forseglet. Dette trekullet ble C14-datert til 1070 ± 65 BP, AD 890–1015 (Sjakt 11, T-9970, bjørk og furu). Konklusjon: Naustene ble mest sannsynlig bygget i siste halvdel av 900-tallet, og strandlinjekronologien besto prøven.

Naust nr. 2 kan ha vært 22–25 m langt og 9–10 m bredt. Naust nr. 1 har vært betydelig kortere, trolig 15 m langt og 9–10 m bredt. Leidangsskipene kunne operere med skip på 20 sesser (= 20 tofter/seter) på slutten av 1100-tallet. Fra da av skulle leidangskipene ha 25 sesser (Rolfen 1974). Den første typen langskip er beregnet til å ha en lengde på 23,6 m og den andre typen en lengde på 27,5 m. Disse er å betrakte som minimumslengder. Det største naustet i Bondevika kan ha huset en 20-sesser. Det minste båthuset er relativt bredere i forhold til lengden, og dette naustet kan ha huset en liten «knarr» eller «busse» som ble brukt i ikke-militære sammenhenger til transport av folk og gods.

I Romsdal var ikke leidangen organisert i «skipreider», men i «ottinger», altså inndelt i åtte kretser. Omfang og navn på de ulike kretsene har endret seg over tid, og det finnes ingen skriftlige kilder som forteller at det tidlig i middelalderen var en «åtting» som het Veøy, men usannsynlig er det ikke at så kan ha vært tilfelle. Flere middelalderske lovtekster gir opplysninger om hvor leidangskip skulle bygges og lagres; helst skulle de bygges og/eller lagres på kongens jord. Hvis dette ikke var mulig skulle «de fra eldgammel tids lagringsplasser» anvendes. Både Gulatingsloven (kap. 305) og Landsloven av 1274 (L III, 14) gir påbud om at leidangskipets seil skulle lagres i kirken. Det er ikke urimelig å anta at for at naustene i Bondevika har fungert som leidangnaust fra slutten av vikingtiden om fremover.

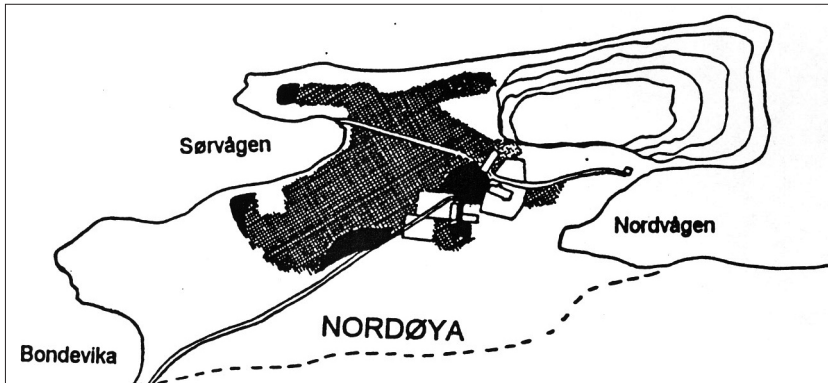
Svartjorda på Nordøya

Når det gjelder Veøya nedtegnet Hans Peter Schnitler i 1768 noen meget interessante iaktakelser: «På Veøya er den sorte moldjord meget dyp, fin og løs.» Schnitler tenker seg at jorden er dannet av råtnende trestubber «foruden de forraadnede vegetabilia, hvortil kan legges raadent Tømmer og ditto Spone af Brende-Veed, som levninger fra den gamle Kjøbstad Wedøe, have maaske ogsaa af Dyre-Riget de mange begravne Menniskers Kroppe og excrementa fra samme Kjøbstad-Tiid af gjort meget dertil, at denne lille Øes Jord-Art haver i Fedme saa meget forud fremfor alle andre Jordmone i heele Romsdalen» (Schnitler 1768 [1974]:53). Det Schnitler her beskriver er forekomsten av arkeologiske kulturlag. De andre topografer, antikvarer og lokalhistorikere (jf. referanser ovenfor) kan ikke ha festet særlig lit til Schnitlers tolkning av Veøyas «sorte muld», fordi ingen av dem nevner hans tolkning i sine egne beskrivelser. Ikke før arkeologen Asbjørn Herteigs utgravninger i 1953 skulle jordsmonnet bli fortolket som rester etter kjøpstedet.

Schnitlers forståelse av den svarte jorda er bemerkelsesverdig i forskningshistorisk sammenheng, fordi hans «arkeologiske» tolkning foregriper tilkomsten av arkeologien som vitenskapelig disiplin med omtrent 50 år. Schnitlers observasjon og tolkning er faktisk litt av en vitenskapshistorisk godbit. Om dette tilfellet med å være «foran sin tid» ville nok den

franske vitenskapshistorikeren Michel Foucault ha sagt noe slikt: Schnitlers utsagn omkring svartjorda befant seg utenfor enhver vitenskapelig diskurs, og som et ikke-diskursivt utsagn, ble det ikke forstått i hans samtid.

Utbredelsen av svartjorda viser at kjøpstedet hovedsakelig lå mellom Sørvågen og Nordvågen (Fig. 3). Eidet mellom Bondevika og Nordvågen har vært for vassjukt til at folk ville bygge og bo der. Grensen for bebyggelsen i sør gikk akkurat der det myrlendte terrenget begynner. I dag virker ikke eidet så vassjukt, men dette kommer av at det ble drenert opp i 1977. Dreneringen ble overvåket av Riksantikvaren, og man var påpasselig med at kulturlag knyttet til svartjorda ikke ble berørt. Svartjorda utgjør et område på om lag 35–40 mål. Siden jeg i mitt doktorgradsprosjekt hadde meget begrensede ressurser, måtte jeg gjøre en grundig registrering og analyse av området før spaden kunne settes i jorda. Herteig gravde i svartjordas sørvestre utkant. Ved hjelp av søkesjakter fant han tre hustufter. To av disse ble undersøkt. Ettergravning viste at svartjorda ikke var mer enn mellom 0,2–0,4 m dyp i dette området. Iblendet svartjorda er det her en mengde jernslag (Solli 1996:171–177). Herteig tolket de hus han avdekket til å være smiebuer (Herteig 1954).

Figur 3. Utbredelsen av svartjorda, legg merke til to rektangulære områder uten svartjord sørvest for kirken. Delvis etter Herteig 1954, de mørkere partiene er min justering av Herteigs kart.

Stikkprøver med jordbor ulike steder i svartjordsområdet fortalte meg at svartjorda de fleste steder var betydelig dypere enn i området rundt Herteigs utgravningsfelt. Jeg fant at det kunne være en ide å starte i den diagonalt motsatte nordøstre enden av svartjordsområdet. Ved å grave sjakter i ulike deler av svartjorda ønsket jeg å få et visst overblikk over (1) hva svartjorda inneholdt, (2) hvor dype kulturlagene var, (3) hvordan kulturlagene innholdt varierte i ulike deler av svartjorda, (4) hvordan kulturlagene hadde hopet seg opp på ulike steder, og (5) til *når* denne kulturlagsoppbygningen kunne dateres.

I svartjordas nordøstre ytterkant er det tydelige spor i marka etter en bygning. Bygningens fundament består av en rektangulær formasjon av steinblokker. Dette er det eneste stedet i svartjordsområdet der et bygningsfundament fremstår helt tydelig i markoverflaten. Andre steder forekommer spredte ansamlinger av syllsteiner, men ingen steder fremstår husets fundament så tydelig som på her. Allerede i torvlaget fant jeg steintøy fra Rhin-området i

Tyskland. Fragmentet av steintøy som ble funnet er såkalt Siegburg-steintøy, datert til 1400–1450-årene. Rett under torvlaget fant jeg en penning med et liljeformet kors. Penningen ble utmyntet i Håkon 5. regjeringstid, 1299–1319.

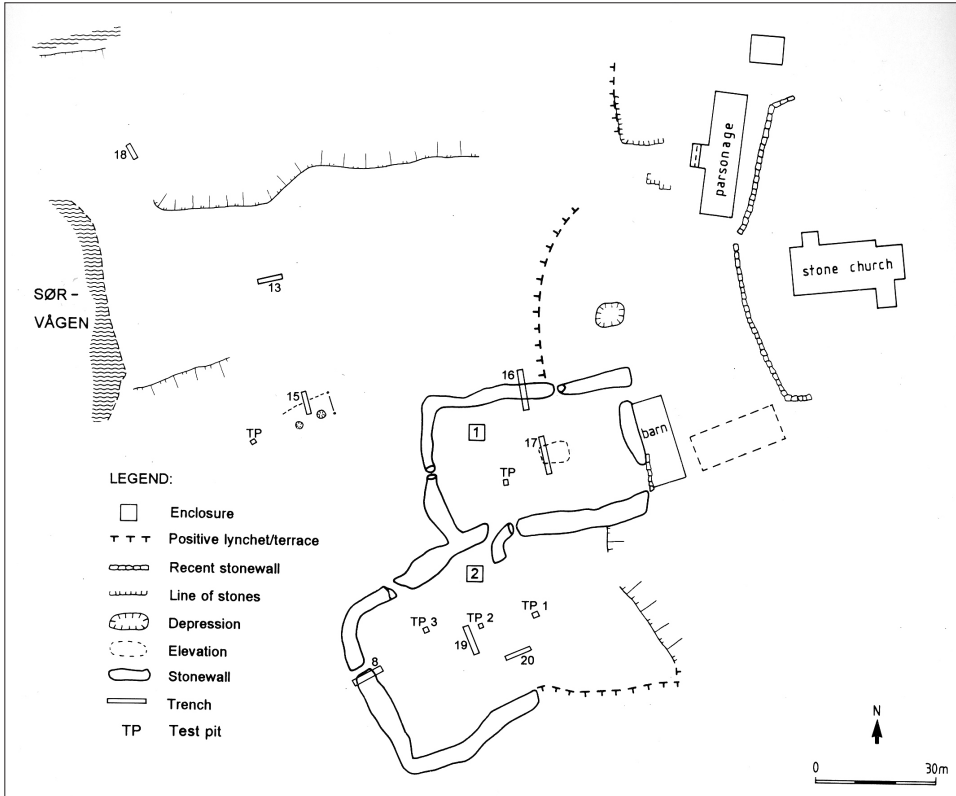
Funnet av siegburg-steintøy og penningen forteller at huset som sto på stedet forsvant i løpet av 1300- og 1400-tallet og det ble aldri seinere bygget på tuftene. C14-dateringer av brent bjørke- og furutømmer antyder at en bygning på stedet kan ha blitt reist allerede i tidlig middelalder, dvs. på 1000- eller 1100-tallet. Det er klare spor etter to bygninger på tomta. Det første huset var mindre enn det siste huset. Innenfor fundamenter som sees i dagens markoverflate ble det avdekket rester etter bygningsfundamenter. Disse fundamentene ble avdekket 0,8–1,0 m under nåværende markoverflate. En vesentlig del av kulturlagene besto av brent tømmer og skjørbrent stein, såkalt kokstein. Både da det første og ikke minst da det andre huset ble bygget, har man brukt kokstein som fyllmasse for å planere tomta. I fyllmassene var det nesten ingen funn av gjenstander eller fragmenter av gjenstander. Ned til om lag 0,3–0,4 m dybde ble det imidlertid funnet steintøy av tysk opprinnelse og fragmenter av keramikk fra Øst-England som stammer fra perioden 1250–1350.

Det er ut fra det foreliggende materialet vanskelig å si noe om hvilke funksjoner bygningene på denne tomta har hatt. De brente tømmerrestene kan tyde på at det første huset ble utsatt for brann og at ved gjenoppbyggingen gjorde man seg flid med å planere terrenget slik at det nye huset sin grunnflate ble større. Beliggenheten har, som for smiebuene i den andre enden av svartjordsområdet, vært helt i utkanten av kjøpstedet. Hvis det første huset ble bygget allerede på 1000-tallet tyder dette på at kjøpstedet vokste meget raskt på 1000-tallet og nådde sin maksimale utbredelse i tidlig middelalder. Svabergene langs nordsiden av Veøya er fine landingsplasser under rolige vindforhold.

Området mellom prestegårdsbygningen og Sørvågen var trolig kjøpstedets sentrum (Fig. 4). Prøvestikk med jordbor, samt en sjakt (nr. 13), viste at svartjorda i dette området inneholdt

Figur 4. Mot Sørvågen. Her er kulturlagene dypest. Foto Brit Solli

Figur 5. Oversiktskart over sjakter og prøvestikk, samt steinvollene vest og sørvest for kirken. Tegning Brit Solli.

mye organisk materiale (Fig. 5). Svartjorda var også 1 m dyp eller dypere i bakken mellom prestegården og Sørvågen. Kulturlagene inneholdt her en god del etterreformatorisk materiale (opptil 0,4 m dype), videre middelalderkeramikk, for det meste fra Øst-England og Sør-Skandinavia, produsert i perioden 1250 til 1350. I lag som ikke er forstyrret av seinere jordbruksaktivitet, fant jeg tysk Paffrath-keramikk, produsert i perioden 1150–1250. Aller dypest lå keramikk fra Østersjøområdet, nærmere bestemt Baltikum, produsert i perioden 1100–1250.

Sjakt 13 åpenbarte rester av en trekonstruksjon av solide dimensjoner. Trepålen hadde et tverrmål på 0,35 m og sto godt nede i gammel strandgrus. Øst for pålen var det et tykt lag tre. Dette trelaget er trolig rester etter et gulf eller plankedekke som skal sees i sammenheng med den solide pålen. Trepålen var støttet opp av større og mindre steiner. I følge strandlinjekurven sto sjøen 1000 BP 2,55 m over nåværende nivå. Den gamle strandgrusen i bunnen av sjakten ligger 2,61 m over flomålet i dag. Dagens markoverflate ligger 3,41 m over nåværende flomål. For 1000 år siden ville trepålen ha stått meget nær strandlinjen. C14-dateringer av trepålens ytre årring gav følgende resultat: 1125 ± 80 BP, AD 800-995 (Trepåle, T-9975, furu). To andre prøver fra sjakt 13 ga disse dateringene: 1040 ± 75 BP, AD 900-1030 (fra tregulvet tilknyttet pålen, T-9976: bjørk), og 950 ± 95 BP, AD 995-1200 (Fra bjelke vest for pålen, T-10214: furu).

C14-dateringene antyder meget tidlig aktivitet i Sørvågens strandsone, trolig fra 900-tallet. Trepålen var sannsynligvis del av en pir eller brygge (se Solli in press. om nye undersøkelser av Veøyas havner). Dateringer fra andre sjakter viste også 900-talls bunndateringer av svartjord.

Steinvollene

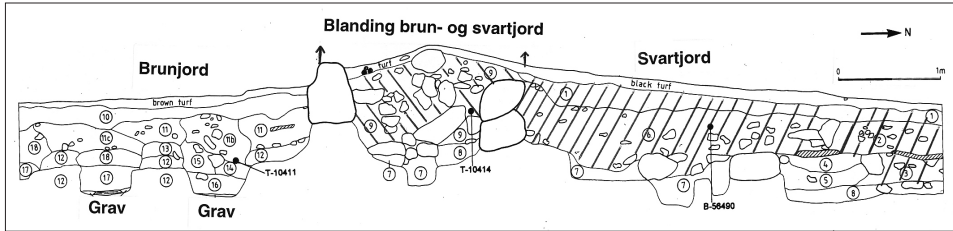
Både Schnitler (1768), Schøning (1778) og Bendixen (1877) registrerte på sine befaringer noen lave steinvoller som innhegnet to rektangulære plasser vest og sørvest for den stående romanske steinkirken (Fig. 5). Kirken ble sannsynligvis bygget i to ulike faser i tidsrommet ca. 1160–1200.¹ Schnitler mente at steinvollene innhegnet to små kirkegårder hvor det hadde stått to kapell, eller at den ene av innhegningene var restene etter kongsgården på Veøya. Schøning tolket steinvollene til å være rester etter et kloster og et kapell. C.A. Lange (1856) avviser at det noen gang har vært et kloster på Veøya. Han fremholder at den tradisjon rundt 1850 som fortalte om at det hadde vært et kloster på øya, nok var skapt av Schøning selv. I folketradisjonen lever i dag fortsatt fortellinger om at steinvollene er rester etter kongsgården og tingplassen (for en detaljert forskningshistorisk redegjørelse se Solli 1996:57–77).

Herteig fikk i 1953 opplyst fra daværende grunneier, Wilhelm Coucheron-Aamot at det på innsiden av steinvollene ikke er svartjord (jf. Fig. 3). Jeg gikk ut fra at hvis dette var korrekt kunne steinvollene ikke være spor etter et kloster eller en kongsgård fordi der hvor folk bodde i middelalderen ville det være avsatt kulturlag. Det var derfor viktig å sjekke konkret om det fantes svartjord innenfor steinvollene. En sikrere tolkning av hvilken funksjon disse steinvollene hadde hatt, ville dessuten kunne antyde en løsning på problemstillingen omkring *hvorfor* det kom opp et kjøpsted på Veøya. Dette fordi at dateringer andre steder i svartjorda viser at kulturlagene begynte å hope seg opp allerede på tidlig 900-tall (jf. ovenfor). Avstengning og innhegningen av disse plassene kunne derfor vise til en viktig og primær aktivitet i kjøpstedets historie.

Jeg gravde flere sjakter gjennom steinvollene (Fig. 5). Sjakt 8 viste et markant skille i jordsmonn innenfor og utenfor steinvollen. Det var ingen tegn til svartjord, funn eller strukturer i undergrunnen på innsiden av vollen. Men på utsiden av steinvollen var funnene av sedvanlig svartjordskarakter (Solli 1996:111), på ett unntak nær: Jeg fant en gullring datert til ca. 1200 med en fransk innskrift. (se Solli et al. 1992). Gullringen var et spektakulært funn, men egentlig ikke særlig viktig, i den forstand at funnet var relevant i forhold til de problemstillinger jeg forsøkte å løse omkring steinvollenes opprinnelse og funksjon.

Sjakt 16, som ble lagt tvers gjennom den nordre steinvollen i innhegning nr. 1, skulle gi svaret på det flere hundre år gamle mysteriet (Fig. 6). Steinvollen var mye kraftigere dimensjonert sammenlignet med vollen der gullringen ble funnet. Muren er bygget opp slik at kraftige steinblokker er lagt ytterst og slik danner et skall. Hulrommet mellom de ytre veggene er fylt opp av mindre stein, jord og avfallsprodukter av ymse slag. Fyllmassene inne i veggen var en blanding av brun og svart jord. Inne i muren fantes fragmenter av keramikk fra Øst-England (datert til årene 1250–1350) inntil 0,4 m under markoverflaten. Det var færre funn inne i muren enn fra utsiden av muren. Utsiden av muren var dominert av kullsvarte feite kulturlag. Innenfor muren av det ikke spor av svartjord, jorda var her sandig og ganske lys brun. Innenfor muren, omlag 0,7 m under markoverflaten, kom det frem to flekker av mørkere brun karakter. Det så ut som spor etter to nedgravninger. Like ved steinmuren hadde det dukket opp knokler,

bl.a. et helt ribbein og en del av lårbeinet og bekkenet til et menneske. Forsiktig utgravning av de to flekkene som antydnet nedgravninger avdekket en treplanke (grav 1) og et tykt lag av bark (grav 2). Det var ikke lenger noen tvil om hva dette kunne være; det måtte være rester etter to kristne begravelser. Noen fragmenter av tysk keramikk, såkalt Paffrath-svartgods, datert til 1100-tallet, ble funnet innenfor muren, men ikke i direkte tilknytning til de to begravelsene. Steinvollene må ha vært bygget som kirkegårdsmur og de innhagnet to kristne kirkegårder.

Figur 6. Profiltegning av sjakt 16. Tegning Brit Solli.

Siden jeg hadde dateringer fra tidlig 900-tall andre steder i svartjorda, måtte disse to kirkegårder være anlagt meget tidlig; De innhegnede plassene må ha blitt avstengt fra «dagligdagse» aktiviteter allerede på 900-tallet. Midt inne i muren (sjakt 16) helt i bunnen av kulturlagene var det en forsenkning som jeg tolker som et stolpehull. Den første innhegningen var derfor trolig en lettere trekonstruksjon. Byggingen av steinmurene skjedde seinere. Disse to rektangulære plassene ble «utparsellert» i den aller tidligste fase av kjøpstedets historie og plassene var ment å være gravsted for kristne.

I sjakt 17, lagt tvers over en liten forhøyning bestående av stein midt ute på kirkegården, ble det avdekket flere graver, samt klare indikasjoner på at det hadde stått en bygning midt ute på kirkegården. Rester etter skjeletter fremkom i form av en feit brun masse på treplankene. Treplankene var bevart fordi de lå nede i blåleira som hadde virket konserverende på treverket. I de øvre jordlagene hadde det porøse jordsmonnet sørget for at det hadde kommet luft ned i jordlagene, og ført til at alt organisk materiale, både treverk og skjeletter hadde råtnet bort.

Gravene var lagt helt inntil en plattform av hardpakket jord som ikke hadde spor etter graver. Oppe på denne plattformen lå et lag av stein. I både nord og sør var steinene av en slik størrelse at de trolig har fungert som fundamenter for den bygningen som har stått der. Denne bygningen kan ikke ha vært noe annet enn en kirke. Kirken har vært 6,2 m bred og må ha vært en trebygning. Bredden antyder at dette har vært en relativt stor kirkebygning. I den første trekirken på Mære i Nord-Trøndelag var skipet 6,5x10,5 m og koret var 3,5x3,5 m. Kirken på Mære ble trolig bygget på midten av 1000-tallet.

Midt ute på kirkegård nr. 2 ble det funnet spor etter en bygning i form av kraftige murrester. Også her fant jeg graver. I den ene var det nagler med fastrustedede trerester. I tilknytning til denne graven i de øvre jordlag ble det også funnet en kjerringrokk som kan ha vært en gravgave. Kjerringrokken anvendes til å få fart på en pumpedrill som ble brukt i samband med metallhåndverk. Kunne det være at en av kjøpstedets dyktige smeder hadde funnet sitt siste hvilested her?

Inne i fundamentene til den bygningen som må ha stått midt på kirkegård nr. 2 lå et keramikkfragment som stammer fra Beverly i Øst-England. Dette er en type keramikk som ble produsert på 1000- og 1100-tallet. Keramikkskåret viser at denne bygningen ble reist i løpet 1000- eller 1100-tallet. Også bygningen på kirkegård nr. 2 må ha vært en kirke eller et kapell. Hvis det er kirkens skip sjakten løper gjennom, tyder dette på at denne kirken har vært en mindre bygning enn kirken på kirkegård nr. 1. Avstanden mellom fundamentene i nord og sør er bare litt over 2 m. Stavkirken på Høre i Valdres har et «skip» som ikke er større enn 3,6 ganger 3,6 m. Det er også mulig at sjakt nr. 19 løper gjennom kirkens kor og ikke dens skip.

Inne på kirkegårdene ble det også gravet tre 1x1 m store prøveruter. Det var kun i den ene på kirkegård nr. 1 at jeg fant nok en grav. De to prøverutene på kirkegård nr. 2 viste at jordsmønnet her er grunnere og består av mer hardpakket grusig jord. Det er mulig at mens kirkegård nr. 1 er fullpakket med graver, er det noe mer glissent på kirkegård 2, trolig på grunn av skinnere og mer uegnede forhold. En prøverute ble lagt i svartjorda rett øst og altså utenfor for den antatte kirkegårdsmuren. Denne prøveruten inneholdt funn av vanlig svartjordskarakter.

I sjakt 20 avdekket jeg den østlige avgrensingen av kirkegård nr. 2 i form av murrester under markoverflaten, på utsiden var det svartjord, på innsiden brunjord. I tilknytning til sjakten (nr. 20) ble det funnet en grav orientert øst-vest. Alle gravene som ble avdekket var orientert øst-vest. I noen av dem fant jeg fragmenter av tenner i den vestlige delen av graven.

Tabell 1. 19 C14-dateringer som er direkte relatert til kirkegård 1 og 2 (for kalibreringskurver se Solli 1996:153 ff).

Sjakt 8		
Utenfor muren, T-9284:	835 ± 70 BP	AD 1065–1265 (bjørk)
Sjakt 16		
Grav 2, T-10412:	1115 ± 80 BP	AD 820–1000 (furu)
Grav 2, Beta 56480:	1060 ± 60 BP	AD 897–1018 (furu)
Grav 1, Beta 56479:	1180 ± 70 BP	AD 772–953 (bjørk eller ospebark)
Grav 1, T-10411:	1110 ± 150 BP	AD 725–1030 (menneske)
Innenfor muren, T-10413:	885 ± 95 BP	AD 1025–1250 (bjørk)
Inne i muren, T-10414:	870 ± 65 BP	AD 1040–1230 (bjørk)
Inne i muren, Beta-56881:	890 ± 80 BP	AD 1027–1230 (bjørk og furu)
Utenfor muren, Beta-56490:	900 ± 80 BP	AD 1024–1225 (lind ,bjørk og furu)
Sjakt 17		
Grav 1, Beta-56482:	910 ± 50 BP	AD 1030–1183 (furu)
Grav 2, Beta 56483:	1090 ± 60 BP	AD 889–1008 (furu)
Grav 2, T-10415:	1100 ± 40 BP	AD 890–990 (furu)
Grav 3, Beta-56484:	1130 ± 60 BP	AD 828–980 (furu)
Grav 3, T-10416:	1100 ± 40 BP	AD 890–985 (furu)
Trekullansamling i profilen, T-10417:	520 ± 90 BP	AD 1305–1445 (furu og bjørk)
Sjakt 19		
Grav 1?, T-10418:	985 ± 100 BP	AD 970–1160 (bjørk, furu, hassel)
Grav 2, Beta-56485 (AMS):	1160 ± 50 BP	AD 789–954 (muligens furu)
Under muren, Beta-56486:	950 ± 70 BP	AD 1012–1166 (bjørk og hassel)
Sjakt 20		
Under muren, Beta-56487:	1080 ± 90 BP	AD 883–1021 (bjørk 29 fragm., furu 1 fragm.)

I middelalderen skulle kirkegårder helst ha fire innganger fra hvert verdenshjørne. I steinvollene som innhegner kirkegård nr. 1 er det klare spor etter tre innganger. Den fjerde ble trolig ødelagt på 1700-tallet da den østre kirkegårdsmuren ble anvendt som fundament for låven. Tabell 1 viser 19 C14-dateringer som er direkte relatert til kirkegård 1 og 2.

Det mønster dateringene danner, er oppsiktsvekkende. Det er mulig at de første kristne begravelser ble foretatt på Veøya allerede på 900-tallet. Harald Hårfagre sendte sin sønn Håkon til England for å vokse opp hos den angelsaksiske kong Athelstan. I England fikk Håkon en kristen oppdragelse. En gang i løpet av 930-årene kom han til Norge. Håkon den Godes saga forteller at han sendte bud etter prester og en misjonsbiskop som het Sigfried. I sagaen (kap. 13) heter det: « – Da nå kong Håkon trodde han hadde fått støtte nok av noen stormenn til å få fram kristendommen, sendte han bud til England etter en biskop og noen andre prester, og da de kom til Norge, gjorde kong Håkon det kjent at han ville by kristendom over hele landet. Møringene og romsdølene sa de ville gjøre som trønderne. Kong Håkon lot nå vie noen kirker og satte prester til dem». Seinere ble det klart at trønderne ikke syntes noe om den nye sed og skikk som Håkon ville innføre i landet og «uttrønderne seilte med fire skip sør til Møre, og der drepte de tre prester og brente tre kirker, så seilte de hjem» (kap.18). Disse tre kirkene kan ha blitt bygget i 950-årene i hvert av de middelalderske fylker, en på Sunnmøre, en i Romsdal på Veøya og en på Nordmøre.

Oppkomst og opphør av kjøpstedet på Veøya – En tolkning

Det finnes etter min oppfatning ikke én oppkomstforklaring som gjelder generelt for alle norske byer og kjøpsteder. Lokale forhold skaper lokale variasjoner. To faktorer det imidlertid er bred enighet om i dagens forskningssituasjon er: (1) Kongemakten grep flere steder tidlig inn i byutviklingen. (2) Kirken utgjorde en betydelig bydannende faktor fra og med 1100-tallet. Med bakgrunn i resultatene fra undersøkelsene på Veøya, er jeg av den oppfatning at ikke bare rikssamlingsprosessen og kongemaktens inngripen, men også selve *kristningen* av Norge hadde en bydannende effekt. Den nye sed og skikk skapte i noen regioner nye sentra som skjøv eldre maktsentra ut i periferien, andre steder ble det bygget videre på de eldre maktsentra (Solli 2005:62).

De skriftlige kildene der Veøya nevnes, kan bare indirekte danne grunnlag for en tolkning vedrørende kjøpstedets oppkomst. Men en som forsker på noe som har hendt, kan dra nytte av både den fordel det er å være tilbakeskuende fra punkt i fremtiden og den fordel det er å kunne se fremtidige historiske begivenheter fra punkt i fortiden. Hvis jeg tolker oppkomsten av et kjøpsted på Veøya ikke bare ut fra de arkeologiske kilder, som er meget kortfattet beskrevet ovenfor, men også ut fra høy- og seinmiddelalderens skriftlige kilder, kan det fremkalles et oppkomstscenario som kan skimtes gjennom århundrenes tidsdyp.

Når det gjelder de skriftlige kilder har jeg allerede nevnt Håkon Herdebreis håp om hjelp fra bymennene i 1162. Veøya nevnes i ytterligere to sagaer: Baglersagaen og Håkon Håkonssons saga (Nilsen 1976). I begge sagaer omtales Veøya i forbindelse med ran, vold og drap som kan knyttes til rikspolitiske forhold. I 1206 raner baglerne byen, stjeler birkebeinernes leidangsutredslar og setter fyr på to langskip. I denne ransberetningen beskrives havneforholdene på Veøya meget presist. I 1240 dreper kong Håkon Håkonssons menn hertug Skules sysselmann, Finn Knott, på Veøya.

Peterskirken på Veøya nevnes i baron Bjarne Erlingssons (d. 1313) testamente i 1308/1309 (DN XV:s. 1–5/nr. 1). Ellers er det i diplomer utover 1300-tallet og på 1400-tallet at Veøya nevnes. Alle brevene dreier seg om eiendomstransaksjoner. Det interessante er at i diplomene omtales spesifikke bygårder på øya: Bjarnegården (DN I:s. 226/nr. 285, DN III:s. 232/nr. 280), Arne Blyfots gård (DN I:s. 282/nr. 361, DN III:s. 269/nr. 341), Testagården (DN XXI:s. 71/nr. 88), Kongsgården (DN III:s. 305/nr. 399, DN XXI:s. 146/nr. 191, DN XXI:s. 155/nr.202), Marteinsgården (DN XVIII:s. 23/nr.25) og Skraapsgården (DN X:s. 128/nr. 166). Disse ulike bygårdene har jeg argumentert for kan knyttes til mektige jordeierslekter og stormenn på 1300-tallet, blant annet baron Bjarne Erlingsson, hans nevø Erling Vidkunsson (han nevnes spesifikt i to diplomer), Sudrheimsætten, og adelsætten Theiste som hadde tilknytning til Romsdal, og selvfølgelig kongen selv (Solli 1996:233–235). I tillegg hadde fylkeskirken på Veøya store jordeiendommer i Romsdal. Peterskirken på Veøya omtales først som fylkeskirke i et brev skrevet så sent som 8. desember 1488 (DN III:s. 705/nr 966). Ut fra det som ellers vites om fylkeskirkeordningen er det imidlertid grunn til å anta at Veøya har vært fylkeskirkested helt siden tidlig middelalder (Sandnes 1968:116). I et av brevene, skrevet i Bjarnegården 19. mai 1343 (DN I:s. 226/nr. 285), nevnes et vitne som kalles prest Benedict til Korskirken. Denne korskirken var trolig en av trekirkene på kirkegård 1 eller 2.

Såvel sagatekstene som diplomene nedtegnet på Veøya eller som omhandler Veøya, forteller alle om et sted som hadde en viktig administrativ funksjon i høymiddelalderen. Brevskrivelsene på 1300-tallet trengte ikke nødvendigvis å måtte forgå i et kjøpsted, men navnene på bygårdene og innslaget av involverte fra landets mektigste adelslekter forteller likevel noe om at kjøpstedet på Veøya var et sentralt knutepunkt i høy- og det tidlige seinmiddelalderiske politiske, og ikke minst agrarøkonomiske system. De fleste bønder ble i løpet av tidlig middelalder og høymiddelalder leilendinger. Norske historikere har i de siste 40 år vært uenige om hvor stor leilendingenes skatte- og avgiftsbyrde var. Uenigheten dreier seg ikke om bøndene ble utsatt for inndrivning av overskuddsproduksjon, men om denne inndrivningen var så omfattende at den var direkte fattigdomsfremkallende. Ingen er uenige om at inndrivningen av landskyldprodukter i middelalderen hadde betydning for fremveksten av sentra og bydannelser.

Denne diskusjonen er meget interessant og angår utviklingen av kjøpstedet på Veøya: Jo færre aktører som kontrollerte overskuddsproduksjonen i samfunnet, jo større behov ville det være for innsamling av denne produksjonen til regionale sentra som fungerte som såkalte oppebørselsentra og som innsamlingssted for skatter og avgifter. Hvordan jordeiendomsforhold og jordbruksproduksjonen ble kontrollert og administrert, har hatt en viktig betydning for kjøpstedet på Veøya i høy- og seinmiddelalderen. Folketapet etter svartedauden medførte at skatteinngangen i Romsdal gikk ned med opp til 75 % (Solli 1996:244). Denne nedgangen fikk katastrofale følger for kjøpstedet på Veøya; rollen som oppebørselsentrum ble utradert og handelen forsvant ut i utværene som lå sentralt langs leden.

Den 19. august 1384 utsteder kong Olav Håkonsson en forordning, også kalt rettarbot, som gjaldt handelen i det nordlige Norge (NGL III,121). Rettarboten var et forsøk på å tvinge handelen tilbake til de *smaar koupstadir* som fra gammelt av hadde hatt takmark. «Takmarken» var et område rundt byer og kjøpsteder hvor byens/kjøpstedets lovgivning gjaldt og der byborgere hadde rett til å ha dyr på beite, samt drive ymse former for matauk. Åkrene og beitemarka på Sørøya utgjorde sansynligvis Veøy-kjøpstedets takmark. De små kjøpsteder

som hadde hatt «takmark» var i følge rettarboten «fordervet og lagt øde». Rettarboten foreskrev at folk fra Romsdal skulle bringe sine varer til Veøya slik det alltid hadde vært gjort. Sunnmøringene skulle holde seg til Borgund og folk i Finnmark og fra Helgeland til skulle dra til Vågan i Lofoten. De av Namdalen og Trondheims fehirde, samt nordmøringene skulle dra til Trondheim. Bymenn fra Bergen skulle kunne reise til Vågan for å holde kjøpstevne.

Rettarboten viser at de gamle småkjøpstedene for alvor hadde begynt å miste sin posisjon som knutepunkt i middelalderens økonomiske system. Kongens anstrengelser skulle komme til å ha liten effekt. Kjøpstedene Borgund og Veøya må på dette tidspunkt ha vært i sterkt forfall. Også Vågan skulle miste sin funksjon som administrativt knutepunkt i middelaldersamfunnet. Fiskeriene og den omseggripende tørrfisk- og nordlandshandel skulle imidlertid bevare Vågan som et viktig tettsted og fiskevær til langt opp på 1800-tallet.

Kjøpstedets opphør er etter min oppfatning enklere å forklare enn kjøpstedets oppkomst. Når det gjelder oppkomsten har vi følgende arkeologiske fakta å holde oss til: (1) Det hadde vært bosetning på Veøya helt siden yngre steinalder. Folk hadde drevet åkerbruk og røyslagt sine døde gjennom århundrer. Den siste røysa ble reist så seint som på 900-tallet i Storsandvika. (2) I Bondevika ble det på slutten av vikingtiden bygget to store naust, sannsynligvis leidangnaust. (3) Aktiviteter som førte til at det begynte å hope seg opp kulturlag i form av svartjord kan spores til 900-tallet. (4) Navnet Veøya, den hellige øya, kan sannsynligvis knyttes til førkristen kultutøvelse. «Ve» for hellig var gått ut av bruk i den kristne middelalderen (eksempelvis finnes det ingen stedsnavn på Island der vi/ve inngår, Olsen 1982:684), det forekommer kun i Egils saga og i lovtekster som omtaler at det skal settes opp hasselkjepper (Egils saga, kap. 57) med veband som skal omkranse tingvollen (FI: 2; L3:2; Bl: 3, 2). (5) Veøya ligger sentralt til i fjordsystemet og har meget gode naturhavner. (6) Midt på 900-tallet avstenges det rektangulære plasser og helliges til kristne begravelser, og her bygges det to kirker.

Jeg tolker dette slik: Den eller de som kontrollerte Veøya omkring 950 må ha konvertert til kristendommen. Leidangnaust bygges gjerne på kongsjord. Jeg vil derfor fremholde det som sannsynlig at Veøya i løpet av 900-tallet ble kontrollert eller forsøkt kontrollert av en stormannsfamilie med sterke bånd til det ekspanderende rikskongedømmet med misjonskongene Håkon den gode og Olav Tryggvason som frontfigurer. Men bildet er ikke entydig fordi det på 900-tallet fortsatt gravlegges folk på hedensk vis sørvest på Veøya. Eldre forskning om Veøya fastslo nokså kategorisk at siden det var en fylkeskirke på øya med det hedenske hellige navn, må det i førkristen tid ha stått et fylkeshov på Veøya – altså et åpenbart eksempel på kultkontinuitet. Selv om det i de seinere år på Uppåkra i Skåne og Borg i Östergötland (Fabeck 1998) er utgravd bygninger som antas å være kultbygninger, er funnene av slike kultbygninger så få at det mest sannsynlige er at den hedenske kulten ikke foregikk i spesielle hus, men i en av gårdens bygninger eller utendørs.

Det har aldri vært grunnlag for en storgård på Veøya, til det er jordsmonnet for skrint på Sørøya og for vassjukt på Nordøya. Det finnes større gravfelt andre steder i Romsdal, spesielt i ytre deler av selve Romsdalen. Den hedenske kult og makter sto i nær relasjon med de mektige. Og mønsteret av funn og fornminner antyder at i Raumsdalafylket lå maktens sentrum ved munningen av Romsdalen. Veøya kan imidlertid ha vært et regionalt møtested under sesong- og årvisse kulthandlinger i førkristen tid, men disse er det selvfølgelig vanskelig å finne konkrete arkeologiske spor etter. Hvis Veøya var et førkristent kultsted, ville det være viktig for kristningskongene, eksempelvis Håkon den gode, å få et fotfeste på øya. Veøya

var derfor trolig det første kristne stedet i Romsdal. Begrepet *mikrokristenheter* (Schumacher 2005:71) kan være en måte å beskrive slike kristne «lommer» som oppsto under den lange kristningsprosessen av Vest-Norge. En mikrokristenhet kunne oppleve tilbakeslag, forsvinne for så å oppstå igjen. Kristningen av Veøya mener jeg var av avgjørende betydning for at det etter hvert oppsto et kjøpsted her. Rikssamlingsprosessen, misjonskongene og etter hvert kristne gravplasser og kirker gjorde at den sentrale øya midt i fjordsystemet ble enda mer sentral i løpet av den tidlige kristne middelalder.

Summary

The origin of a small town on Veøy has traditionally been explained as follows: The island is centrally situated in the fjord-system, it has good natural harbours. Furthermore, the name Veøy means the holy island and the prefix *Ve-* indicates that the island was a place for cultic activity in Pre-Christian times.

In 1989–1992 various parts of the island were investigated archaeologically (Solli 1996). Excavations of elements in a fossil field system on the southern part of the island (Sørøya) demonstrated that the island had been settled around 1900–1500 BC. There are also 15 burial cairns, probably from the Iron Age, on the plateau of Sørøya. In the southwest of Sørøya there is a grave-field in which the largest cairn must have been built in the 10th century. The agricultural activities on Sørøya ended in the Middle Ages, and in 1350 the area was reforested.

In Bondevika on the northern part of the island (Nordøya) there are remains of two boathouses both of which must have been built ca. 1000 AD. The boathouses probably played a part in the naval military organization (the levy).

The small town was situated between the bay of Sørvågen and Nordvågen. A distinct spatial distribution of black soil marks the outline of the town. The black soil started to accumulate as early as the 10th century, but it is obvious from the archaeological material that the town's heyday was in the 12th and 13th centuries. After the Black Death in 1350 there are no signs of accumulation of cultural layers. Veøy is mentioned in three sagas telling about civil strife and violent actions among the king and the aristocracy. In the 14th century diplomas were written on the island mentioning both particular persons and buildings in the small town. Archaeological and written sources indicate that Veøy was an important place of administrative, economic and religious matters from the 11th century until the Black Death. After 1350 the small town fell into decay and disappeared in course of the 14th century.

West and southwest of the standing church there are two enclosures surrounded by low stone walls. Inside of the stone walls there is no black soil, and excavations showed that the stone walls enclosed two churchyards. **In the middle of each churchyard remains of what is interpreted as two churches were found.** A total of 19 radiocarbon dates of graves, skeletons, cultural layers outside of the stone wall and inside the structures of the stone wall, indicate that these two churchyards were in use at least in the second half of the 10th century, possibly also in the later part of the first half of the 10th century.

The early Christian burials indicate that the change of religion in Western Norway could be a factor that spurred the urbanization of Veøy. The island was obviously a very early Christian stronghold in the region, possibly linked to the early Christian Kingdom of Norway in the late 10th century and early 11th century.

Litteratur

- Bendixen, B.E. 1877, 1878. *Fornlevninger i Nordmøre og Romsdal. Aarsberetning DKNVS*. Trondhjem.
- Bergsvik, T. 2003. *Samfunn og ferdsel i yngre jernalder i Romsdal. Bakgrunn for kjøpstedet på Veøy*. Upublisert hovedfagsoppgave. Vitenskapsmuseet. NTNU, Trondheim.
- Bergsvik, T. 2004. Ferdsel i yngre jernalder i Romsdal. Jarle Sanden (red.) *Romsdalsmuseets årbok 2004*: 9–31. Utgitt av Romsdalsmuseet. Molde.
- Bl= *Magnus Lagaboters bylov* (1276), oversatt av K. Robberstad, utgitt 1923, Kristiania.
- DN= *Diplomatarium Norvegicum*, utgitt 1847–1995, 22 bind. Christiania.
Se også: http://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_felt.html
- F= *Frostatingslova*, oversatt av Jan Ragnar Hagland og Jørn Sandnes, utgitt 1994. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Fabeck, C. 1998. Kult og samfund i yngre jernalder – Ravlunda som eksempel. I: L. Larsson og B. Hårdh (red.). *Centrala platser, centrala frågor. Sambällstrukturen under järnåldern – En vänbok til Berta Stjernquist*: 147–163. Stockholm.
- Fylling, P. 1875. *Bidrag til Veø ældre Historie*. Aalesund.
- G= *Gulatingslovi*, oversatt av K. Robberstad, utgitt 1969.
- Herteig, A. 1954. Omkring kaupangen på Veøy i Romsdal. *Viking* XVIII: 69–88.
- Høeg, H.I. 1996. Pollen-analytic investigations on Veøy, Møre og Romsdal. **Appendix pp. 275–299** i Brit Solli 1996. *Narratives of Veøy. An Investigation into the Poetics and Scientific of Archaeology*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter, Ny rekke, nr. 19. Oslo.
- Håkon den godes saga, Magnus Erlingssons saga i Snorre kongesagaer*, oversatt av Anne Holtsmark og Didrik Arup Seip, utgitt 1979. Oslo.
- Kraft, J. 1832. *Det Nordenfjeldske Norge. Topographisk-statistisk beskrevet*. Christiania.
- L= *Magnus Lagaboters landslov av 1274*, utgitt 1979 [1915], oversatt av Absalon Taranger. Universitetsforlaget.
- Lange, C. C. A. 1856. *De norske Klosters Historie i Middelalderen*. Christiania.
- NgL= *Norges Gamle Love*, 121, Kong Olaf Haakonssöns Retterbod om Handelen i det nordlige Norge, Bergen den 19. August 1384. I: *Norges Gamle Love indtil 1387* (1846 – 1895), utgitt av R. Keyser. Christiania.
- Nilsen, H. 1976. *Norrøne historieskriveres syn på de eldste norske byenes oppkomst og tidlige utvikling*. Upublisert hovedfagsoppgave i historie. Universitetet i Bergen.
- Olsen, O. 1982. Vi. *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*, bd. 19: 684–685.
- Olafsen, O. 1926. *Veøy i fortid og nutid. En historisk-topografisk beskrivelse*. Utgivet av (Veøy) herredsstyret nedsat nevnd. Norheimsund.
- Rolfsen, P. 1974. *Båtnaust på Jærkysten. Stavanger Museums Skrifter 8*. Stavanger.
- Schnitler, H.P. 1768 [1974]. *Beskrivelse over Romsdals Fogderie 1768 og 1789. Innleiing av Bjørn Austigard*. Utgitt av Romsdal Sogelag i 1974. Molde.
- Schumacher, J. 2005. Kristendommen i tidlig middelalder. I: **Arne Bugge Amundsen (red.) Norges religionshistorie**: 63–104. Oslo.
- Schøning, G. 1778 [1979]. *Reise som giennem en Deel af Norge i de aar 1773, 1774, 1775*. Tapir Forlag, Trondheim.
- Solli, B. 1996. *Narratives of Veøy. An investigation into the Poetics and Scientific of Archaeology*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter, Ny rekke, nr. 19. Oslo.
- Solli, B. 1999. Veøyas arkeologi. i Jarle Sanden (red.) *Veøyboka*: 8–100. Utgitt av Romsdalsmuseet. Molde.
- Solli, B. 2005. Norrøn sed og skikk. I: **Arne Bugge Amundsen (red.) Norges religionshistoire**: 16–62. Oslo.
- Solli, B. in press. Havn og seilsperring på Veøya i middelalderen. *Viking* 2008.
- Solli, B., J.R. Hagland og A. Hammervold 1992. Ein gullring frå mellomalderen funne på Veøya. *Viking* LV: 121–136.
- Svendsen J.I. og J. Mangerud 1987. Late Weichselian and Holocene sea-level history for a cross-section of western Norway. *Journal of Quaternary Science*, vol. 2: 113–132.
- Vik, P. 1959. Veøy kyrkje og kongsgard. **Agnar Skeidsvoll (red.) Bydebok for Tresfjord**: 294–312. Bergen.

Note

- 1 I mai 2007 var det et tverrfaglig forskerseminar på Veøy som diskuterte og studerte kirken. Forskningsresultatene fra dette seminaret vil bli publisert i Romsdalsmuseets Årbok for 2008.